

брак знань і умінь. Виходячи із сказаного, 50% опитуваних не систематично займаються фізичним вихованням з дитиною у сім'ї, а 19,6% – взагалі випадково.

Таким чином, проведений аналіз результатів досліджень свідчать, що у сім'ях, які проживають у сільській місцевості оцінка значущості фізичного виховання для повноцінного росту і здоров'я дитини досить висока. Між тим, малий обсяг повноцінної просвітницької роботи як у засобах масової інформації, так і у дитячому садочку не дає можливість повною мірою впроваджувати засоби і методи фізичної культури в спосіб життя дошкільнят в умовах сім'ї як у селі, так і малому місті проживання.

Література

1. Ашмарин Б.А. Теория и методика педагогических исследований в физической культуре. – М.: Изд – во «ФиС», 1978. – 222 с.
2. Вильчковский Э.С. Физическое воспитание дошкольников в семье. – К.: Рад. Шк., 1987. – 128 с.
3. Дубогай О. Д., Пангелов Б. П., Фролова Н. О., Горбенко М. І. Інтеграція пізнавальної і рухової діяльності в системі навчання і виховання школярів. – К.: Оріяни, 2001. – 152 с.
3. Цьось А., Кліш І. Традиції родинного фізичного виховання в Україні // Рідна школа. – 2001. – № 7. – С. 29-32.

*Прокопенко Л.І.
ПДПУ імені К.Д.Ушинського*

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИЙ КОМПОНЕНТ СЕМАНТИКИ УКРАЇНСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ (ЕТНОЛІНГВОДИДАКТИЧНИЙ АСПЕКТ)

З утвердженням у науках гуманітарного циклу антропологічної парадигми й подальшим розвитком прагматичного підходу до опису мовних явищ протягом останніх десятиліть спостерігається помітне зростання інтересу вітчизняних і зарубіжних дослідників (Ажнюк Б.М., Бацевич Ф.С., Верещагін Є.М., Дяченко Л.М., Єрмоленко С.Я., Зорівчак Р.П., Космеда Т.А., Костомаров В.Г., Лисиченко Л.А., Мельник Л.В., Мокієнко В.М., Онкович Г.В., Телія В.М., Толстой М.І., Ужченко В.Д. та ін.) до вивчення національно- культурного аспекту семантики мовних одиниць, зокрема до культурно-національної конотації українських фразеологізмів. Причому проблема національно-культурної специфіки семантики мовних одиниць, у сучасній україністиці представлена кількома напрямками: власне лінгвістичний (етнолінгвістика) (Дяченко Л.М., Кузь Г.Т., Мусієнко В.П.), перекладознавчий (Ажнюк Б.М., Зорівчак Р.П.), українознавчий (Кононенко П.П.,

Костомаров М.І., Макаруч С., Янів В.) та етнолінгводидактичний (Кононенко В.І., Скуратівський Л.В.).

Фразеологічні словосполучення склалися в різні епохи та за різних соціально-політичних умов. Вони найтісніше пов'язані з національною психологією й реаліями національної культури, є свідками, чудодійним джерелом, що відображає багатогранне життя народу та його історію. Наявність “слідів” національної культури у значеннях фразеологізмів – факт загальноновизнаний. Досліджуючи національну специфіку фразеології Ю.П.Солодуб зазначає, що основним “хранителем” національної специфіки фразеологізму виступає фразеологічний образ, що виражається лексичним складом і граматичною структурою фразеологічної одиниці. Національна специфіка фразеологічного образу відображає духовне життя, характер народу, його історію, своєрідні традиції, звичаї та етнічний побут в спеціальному відборі лексичних компонентів: це позначення яких-небудь реалій, відомих тільки носіям однієї нації, своєрідні топоніми, антропоніми, гідроніми, характерні для однієї країни. Проте національно унікальним, неповторним може бути й саме узагальнено-переносне значення фразеологізму [3: 56]. Отже, фразеологічний образ найчастіше зберігає національну специфіку фразеологізму, оскільки спирається на реалії, які відомі тільки одному народу (нації). Водночас маркованість національної специфіки фразеологічного образу створюється відбором специфічної для цього народу лексики, що слугує або на позначення якихось реалій, відомих лише носіям однієї нації або кільком націям, пов'язаних спільністю культури, релігії тощо.

На думку В.П. Феліциної і В.М. Мокієнка, національно-культурні елементи семантики можуть виявлятися на трьох різних рівнях плану змісту фразеологічних одиниць: 1) у сукупному ідіоматичному значенні словесного комплексу, (напр., *пекти раків*); 2) у значенні окремих лексичних компонентів, які більш ніде, крім цього виразу не вживаються, (напр., *віддати на поталу, верстати шлях*), найчастіше архаїчних (напр., *точити баляси, проти рожна йти*); 3) у прямому значенні сукупного словесного комплексу, що потім зазнає переосмислення, тобто за своїми прототипами (напр., *дістати гарбуза, брати/взяти рушники, встати на ліву ногу*) та інші [5: 8].

Проте найчастіше національно-культурний компонент значення тлумачиться науковцями як широке поняття, в яке вкладається лінгвокраїнознавче трактування явища, пов'язане з екстралінгвістичними факторами. Це неминуче передбачає підхід до фразеологізму в термінах “фразеологічного фону” або “фонових знань”. Всебічний опис цієї теорії представлено, як відомо, в працях Є.М.Верещагіна і В.Г.Костомарова, де під фоновим знанням розуміються лінгвокраїнознавчі відомості, якими володіють усі члени певної етнолінгвістичної спільноти [1: 12]. У межах лінгвокраїнознавства відбувається відбір, методична оцінка й систематизація відповідного мовного матеріалу з метою його прикладного

використання – навчання мови як другої або як іноземної. Лінгвокраїнознавча концепція, передбачаючи вивчення культурних цінностей через мову, ґрунтується на кумулятивній історико-культурній функції мови як засобу фіксації, збереження й передачі інформації про дійсність, яка досягається суспільством.

Мовна картина світу кожного народу, що становить “віддзеркалення в мові концептуальної картини світу й мовні засоби вираження знань про неї” [3: 130] спирається на свою концептосферу, чільне місце в якій належить фразеологічним одиницям. Кожен з етносів, приміром, східне слов’янство, крім спільних, має специфічні асоціативи, серед яких, на думку багатьох дослідників, найактивнішими є *барвінок, калина, бур’ян, гай, верба, гарбуз, мак, тополя, рушник, сало* і под. Усі вони мають розгалужену систему прямих і переносних значень, характеризуються широкими асоціативними зв’язками, здатністю метафоризації, персоніфікації, неабиякими можливостями включатися в різноманітні контексти, утворювати стійкі фразеологічні звороти (напр., *за нею золоті верби ростуть; аж гай гуде; ночувати в барвінку; уліз як бур’ян серед чорнобривців; висунутися як голий з маку; як тополя серед поля; дивиться як кіт на сало*). Як бачимо, виступаючи компонентами фразеологічних одиниць, означені лексеми посилюють їх статус репрезентантів народного світосприйняття і відіграють роль своєрідних етнографічних і культурно-історичних маркерів.

Мовні одиниці з помітним національно-культурним забарвленням є також джерелом етнолінгводидактики, науки про навчання мови на етнологічній основі. Наголошуючи на необхідності впровадження етнолінгвістичних засад вивчення мови В.Кононенко зазначає, що “у відриві від етнологічних чинників без урахування впливу етносу на мову, без опрацювання принципів формування національно-культурного компонента неможливо створити ефективну модель навчання мови” [2: 5].

Відтак, одним із важливих напрямків удосконалення мовної освіти є посилення зв’язку навчання мови з обраною професією та формування мовленнєвих умінь і навичок на основі загальнокультурного та професійно орієнтованого мовного матеріалу. Особливої значущості питання збагачення словникового запасу лексичним та фразеологічним багатством української мови набуває для студентів педагогічних освітніх закладів, яким необхідно використовувати слово як знаряддя праці, нести культуру українського мовлення в школи і в такий спосіб сприяти піднесенню культури і духовності, відродженню національної свідомості українського народу. Ця обставина, на нашу думку, потребує своєрідної переорієнтації передбаченого навчальними планами практичного курсу української мови, який частіше у вищій школі має суто лінгвістичне спрямування і фактично дублює шкільний курс української мови або підмінюється курсом ділової української мови. Відмова від вузького, традиційного підходу до навчання мови на рівні фразеології передбачає збагачення фразеологічного словника

студентів передусім національно маркованою фразеологією й залучення до навчального процесу фразеологічних одиниць професійної спрямованості з використанням прийому історико-культурологічного коментування, що є своєрідною демонстрацією того, як набуті знання можуть використовуватися у майбутній професійній діяльності.

Так, для студентів історичних факультетів слід добирати професійно орієнтовані усталені вирази та афоризми, що сягають певних історичних часів, подій або включають географічні поняття, власні назви, чи пов'язані з окремими історичними реальними особами, тобто такі, що містять компоненти-реалії історії України. “Реалії – це поняття, які позначають предмети матеріальної культури, факти історії, імена національних героїв та героїв фольклору, міфологічні істоти і т. ін., притаманні тільки певним націям і народам” [6: 58]. Характерною рисою реалії є її предметний зміст, тобто тісний зв'язок позначуваного реалією предмета чи явища з народом – з одного боку, та з історичним відрізком часу – з іншого, тому значення багатьох з них розкривається лише за умов знання історико-культурних обставин їх виникнення. Розглянемо кілька прикладів.

Комплексно, одиницями складу, або своїми прототипами історичні фразеологізми відбивають боротьбу нашого народу з монголо-татарською навалою, з турецькими, польськими, шведськими, німецькими загарбниками, а є й такі, що навіть “за звичайнісінькими скромними іменами можуть приховати значні історичні спогади” [4: 96]. Вважають, наприклад, що вислів *Іван плахту, Настя булаву носить*, яким позначають повну залежність чоловіка від дружини склався кілька століть тому, ще за гетьманування на Лівобережній Україні Івана Скоропадського (1708-1722), засвідчуючи слабкість характеру згаданого гетьмана, яким усе життя керувала його вродлива дружина Настя. Прислів'я *Від Богдана до Івана – жодного гетьмана* стає зрозумілим, якщо врахувати, що Богдан Хмельницький та Іван Мазепа були видатними діячами України, а в період між їх гетьманством правили люди, які не змогли високо підняти прапор національно-визвольних змагань. Ще за часів Галицько-Волинського князівства виник вислів: *Зле, Романе робиш, що литвином ореш* та ін.

Одвічний спомин в українській фразеології залишили часи козацтва, Запорізької Січі, визвольної боротьби народу (17 ст.) Саме слово – реалія *козак*, як компонент фразеологізму, це концентрований вираз закріплених рис українського менталітету (відвага, благородство, щирість, відчайдушність, безтурботність): *де козак там і слава; добрий козак баче де отаман скаче; терти козак, отаманом будеш*; козацькому роду нема переводу. Колоритна зовнішність козаків залишила про себе згадку в сталих зворотах: *нам'яти чуба, рвати чуба, козацькі вуса*. І досі місяць називають козацьким сонцем, а не зовсім точно окреслену міру віддалі – козацькою милею. Ціла низка історичних прислів'їв пов'язана з реальними особами: *Хто про що, а він про Наливайка; Висипався Хмель із міха та й поробив ляхам лиха* та ін., або

зберегла назви населених пунктів, що пов'язані з певними історичними подіями: *Бодай тебе свята Кодня не минула!* З деякими видами покарань, які практикувалися серед запорізьких козаків на Січі, пов'язані фразеологізми: *прикувати до ганебного стовпа, накрити мокрим рядном, зігнути в три погібелі* та ін. Жорстоке середньовіччя залишило нам у спадок фразеологізми: *карати горлом, тягнути жили, краяти ремені з шкіри, спускати шкуру, класти голову на плаху* і под.

У фразеологічній скарбниці української мови чимало одиниць, що народилися в часи революції 1917 року, громадянської і Великої Вітчизняної воєн: *здобули волю – відшукали долю; У вагоні Директорія – під вагоном територія, порядок у танкових військах, бог війни* тощо. Щільно прилягають до попередніх прислів'я та приказки у складі яких є суспільно-політичні, адміністративні та військові реалії: *Лучче живий хорунжий, ніж мертвий сотник; Пани, як пани, та вийти собаки; На батьковому смітнику і півень воєвода; Смерть не справник, не послухає; Доти чоловік добрий, поки десятицким не стане; Набралося гостей з усіх волостей.*

До цього ж типу належать фразеологізми, у складі яких історичними компонентами виступають реалії побуту і можуть, наприклад розповісти нам: про старовинні грошові одиниці (*подивився, як шага дав, осьмак копи береже*), давні одиниці виміру (*три чисниці до смерті, копа лиха, на заячий скік, як штихом докинути*), знаряддя праці та професії (*ситник берднику не товариш, вчепився як злидні в бондаря, на один копил зшиті, повертати голоблі*), велика група фразеологізмів повно і різнобічно характеризує людські взаємини певної епохи: (*відпускати на оброк, як за подушне, лизати халяви*) [4: 98]. Як знак національної культури національно-культурний компонент фразеологізмів потребує обов'язкового коментування: 1) національних компонентів безеквівалентної лексики, історизмів, архаїзмів; 2) походження; 3) значень у контексті історико-культурних змін і перетворень; 4) доцільності використання в конкретній ситуації.

Навчання фразеології з урахуванням майбутньої спеціальності сприятиме відчутному посиленню та поглибленню мотивації вивчення предмета, розширенню наукового і професійного кругозору студентів, повторенню відомостей з майбутньої спеціальності і відповідно кращому їх засвоєнню, стимулюватиме і збагачуватиме мовлення студентів-істориків.

З'ясування історичних подій, що слугували джерелом утворення фразеологізму, пошук оригінального, аргументованого пояснення афоризмів не тільки підвищуватиме рівень їх сприймання і запам'ятовування студентами, а й сприятиме швидшому і глибшому їх усвідомленню й включенню нового матеріалу в систему фахових історичних знань. Через актуалізацію мовних знаків, що відтворюють реалії народного життя, відбувається процес формування лінгвістичної й країнознавчої компетенції студентів.

Література

1. Верещагин Е.М.; Костомаров В.Г. Язык и культура: Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. 4-е изд., перераб., и доп. – М., 1990. – С.246.
2. Кононенко В.І. Українська етнолінгводидактика. – Івано-Франківськ, 1995. – С.57
3. Лисиченко Л.А. Мовна картина світу та її рівні // Зб. Харків. істор.-філол. тов-ва: Нова серія. – Х., 1998. – Т.6. – С. 129-144.
4. Солодуб Ю.П. Национальная специфика и универсальные свойства фразеологии как объект лингвистического исследования //Филологические науки. – 1990. – № 6. – С. 55-65.
5. Ужченко В.Д., Авксентьев Л.Г. Українська фразеологія. – Х.: Основа., 1990. – С.168.
6. Фелицина В.П. Мокиенко В.М. Русские фразеологизмы. Лингвострановедческий словарь / Под ред. Е.М. Верещагина, В.Г. Костомарова. – М.: Русс. язык, 1990. – С.224.

*Рейпольська О.Д.
Маріупольський гуманітарний інститут
Донецького національного університету*

ДО ПИТАННЯ РАНЬОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У статті висвітлюються проблемні питання раннього навчання дітей англійської мови. Наведено аналіз досліджень з питань двомовності (білінгвізму). Представлені результати експериментальної роботи, яку проводив автор.

Сьогодні у багатьох дошкільних закладах України, в тому числі м. Маріуполя (майже 50%), дошкільнят навчають англійської мови. Така тенденція пояснюється тим, що змінюються вимоги до змісту підготовки дошкільнят до навчання у школі (за програмою англійську вивчають починаючи з першого класу). Також значно зростає інтерес до вивчення саме англійської мови дошкільниками. Залишається актуальним час початку навчання дітей іноземної мови. Існує кілька точок зору.

Частина дослідників відстоює необхідність та ефективність навчання дітей іноземної мови в ранньому віці, до 3-х років (А.Н.Гвоздев, Н.В.Імедадзе, В. Леопольд, Ж.Ронже, А.Табуре-Келлер, В.Штерн та ін.). Автори вказують на те, що у віці від 2 до 5 років діти навчаються говорити майже без великих зусиль. Це стосується як рідної, так й іноземної мови.

Представники іншого напрямку, найбільш поширеного, вважають, що краще починати навчання дітей іноземної мови після 3-х років, в 4-6 років (У.Ванрайх,